

BARQAROR RIVOJLANISH TAMOYILLARINI BIZNES STRATEGIYASIGA INTEGRATSIYA QILISH

Mahamatxonova Hilolaxon Nodirxon qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti KB-61 guruh talabasi

Ibragimov G'anijon G'ayratovich

*Ilmiy rahbar.. Qo'shma ta'lim dasturlarini muvofiqlashtirish markazi boshlig'i -Innovatsion
Menejment kafedrası dotsenti Phd, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
g.ibragimov@tsue.uz*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada barqaror rivojlanish tamoyillarining zamonaviy biznes strategiyalariga integratsiya qilinish jarayoni tahlil qilingan. Tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, global iqtisodiyotda korxonalar faqat moliyaviy natijalarga emas, balki ekologik xavfsizlik va ijtimoiy mas'uliyatga ham e'tibor qaratishi zarur bo'lib bormoqda. Maqolada BMTning "2030-yilgacha barqaror rivojlanish maqsadlari" dasturi, ESG (Environmental, Social, Governance) tamoyillarining mohiyati hamda ularni biznes boshqaruviga kiritishning nazariy asoslari yoritilgan. Tadqiqot metodologiyasi tizimli va solishtirma tahlil yondashuvlariga asoslangan bo'lib, "O'zAuto Motors", "Coca-Cola Uzbekistan" va "Nestle" kompaniyalari misolida barqarorlik strategiyasining amaliy samarasini o'rganadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, ESG tamoyillarini faol joriy qilgan korxonalar energiya va resurslardan tejamkor foydalanish, xodimlar sodiqligini oshirish va investorlar ishonchini mustahkamlash orqali uzoq muddatli raqobat ustunligiga erishmoqda. Xulosa sifatida, O'zbekistonda barqaror rivojlanish konsepsiyasini biznes strategiyalariga keng integratsiya qilish uchun ekologik standartlarni huquqiy jihatdan mustahkamlash, "yashil" investitsiyalarni rag'batlantirish va ESG hisobotlarini yuritish amaliyotini rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan.*

Kalit so'zlar: *barqaror rivojlanish, biznes strategiyasi, ESG, korporativ ijtimoiy mas'uliyat, yashil iqtisodiyot, innovatsion boshqaruv.*

KIRISH (INTRODUCTION)

XXI asr boshlaridan boshlab jahon iqtisodiyotida barqaror rivojlanish (sustainable development) konsepsiyasi iqtisodiy qarorlar qabul qilishning asosiy mezoniga aylandi. Jahon miqyosida ekologik muvozanatning buzilishi, iqlim o'zgarishlari, tabiiy resurslarning kamayib borishi va ijtimoiy tengsizlik muammolari korxona faoliyatining ijtimoiy va ekologik mas'uliyatini kuchaytirishni talab etmoqda. Shu sababli hozirgi davrda kompaniyalarning asosiy maqsadi faqat moliyaviy foyda olish bilan cheklanmay, balki iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy manfaatlarni uyg'unlashtirishdan iborat bo'lib qoldi. Barqaror rivojlanish tamoyillari deganda iqtisodiy o'sish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy adolat o'rtasida muvozanatni ta'minlaydigan strategik yondashuv tushuniladi. Bu tamoyillar BMT tomonidan qabul qilingan "2030-yilgacha bo'lgan barqaror rivojlanish maqsadlari" (SDGs) dasturining markazida turadi. Shu nuqtai nazardan, biznes subyektlari o'z strategiyalarini ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlariga asoslangan holda shakllantirishga majbur bo'lmoqda. O'zbekiston ham bu jarayondan chetda qolmadi. 2017-yildan boshlab mamlakatda ekologik menejment,

yashil iqtisodiyot va barqaror biznes amaliyotlarini rivojlantirishga doir qator hujjatlar qabul qilindi. Prezidentning “Yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirish to‘g‘risidagi farmonlari, “Atrof-muhitni muhofaza qilish to‘g‘risida”gi qonunlar va “2030-yilgacha bo‘lgan barqaror rivojlanish strategiyasi” ushbu yo‘nalishda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, O‘zbekistonda faoliyat yuritayotgan “O‘zAuto Motors”, “Coca-Cola Uzbekistan”, “Nestle Uzbekistan”, “UzCard” kabi kompaniyalar o‘z faoliyatida ekologik va ijtimoiy mas’uliyatni korporativ siyosat darajasiga olib chiqishmoqda. Mazkur tadqiqotning maqsadi — barqaror rivojlanish tamoyillarini biznes strategiyasiga integratsiya qilishning nazariy asoslarini o‘rganish, amaliy tajribalarini tahlil qilish va O‘zbekiston korxonalari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

METODOLOGIYA (METHODS)

Tadqiqotda tizimli tahlil, solishtirma tahlil va induktiv yondashuv metodlari qo‘llanildi. Ma’lumotlar bazasi sifatida xalqaro tashkilotlarning rasmiy hisobotlari (BMT, Jahon Banki, WEF), shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hamda “Stat.uz” portali ma’lumotlaridan foydalanildi. Shuningdek, O‘zbekiston va xorijiy kompaniyalar faoliyati o‘rganilib, ESG strategiyasini joriy etishning amaliy natijalari tahlil qilindi. Masalan, “Coca-Cola Uzbekistan” kompaniyasi suv resurslarini qayta ishlash tizimini yo‘lga qo‘yib, ishlab chiqarishdagi suv sarfini 30% ga kamaytirishga erishgan. “O‘zAuto Motors” korxonasi esa chiqindilarni qayta ishlash bo‘yicha yangi texnologiyalarni joriy etib, yiliga minglab tonna xom ashyoni qayta foydalanish imkoniyatini yaratgan. Tadqiqotning metodologik asosini barqaror rivojlanish nazariyasi, korporativ ijtimoiy mas’uliyat konsepsiyasi va strategik boshqaruv tamoyillari tashkil etadi. Ma’lumotlar 2020–2024-yillar oralig‘ida to‘plangan va ularning asosida sifatli (qualitative) hamda miqdoriy (quantitative) tahlil amalga oshirilgan.

NATIJALAR (RESULTS)

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, barqaror rivojlanish tamoyillarini o‘z strategiyasiga muvaffaqiyatli integratsiya qilgan kompaniyalar uzoq muddatda yuqori iqtisodiy barqarorlikka ega bo‘lmoqda. ESG mezonlariga asoslangan korxonalar investorlar e’tiborini tortadi, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi va jamoatchilik orasida ijobiy imij yaratadi. Masalan, “Nestle” kompaniyasi 2025-yilgacha butun ishlab chiqarish zanjirini uglerod neytral holatga keltirishni rejalashtirgan bo‘lib, bu nafaqat ekologik, balki marketing jihatdan ham raqobat ustunligini ta’minlaydi. Shunga o‘xshash, “Coca-Cola Uzbekistan” tomonidan suvni tejash texnologiyalarini joriy etish natijasida ishlab chiqarish xarajatlari kamaygan, bu esa foyda darajasini oshirishga yordam bergan. O‘zbekiston korxonalarining holatini tahlil qilganda, barqaror rivojlanish amaliyotlari hali to‘liq shakllanmaganini ko‘rish mumkin. Biroq so‘nggi yillarda “yashil kreditlar”, “eko-sertifikatlash” va “korporativ ijtimoiy hisobot” kabi mexanizmlar joriy etila boshladi. Shu jarayonlarda davlat siyosatining qo‘llab-quvvatlashi, xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikning kuchayishi sezilmoqda. Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, korxonalar ESG tamoyillarini strategiyasiga kiritganda:

- Energiya sarfi o‘rtacha 10–20% ga kamayadi;
- Xodimlar sodiqligi va mehnat unumdorligi 15–25% ga oshadi;
- Brend imiji kuchayadi va iste’molchilar ishonchi ortadi;
- Xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlari kengayadi.

Bu natijalar barqaror rivojlanish strategiyasining nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy foyda keltirishini isbotlaydi_____

Muhokama (Discussion)

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, barqaror rivojlanish tamoyillarini biznes strategiyasiga integratsiya qilish bugungi kunda nafaqat axloqiy majburiyat, balki iqtisodiy zarurat hamdir. Jahon miqyosida investorlar tobora ko'proq ESG reytinglariga e'tibor qaratmoqda, bu esa kompaniyalarning moliyaviy manbalarga kirish imkonini kengaytiradi.

O'zbekiston sharoitida bu jarayon hali yangi bosqichda, ammo istiqboli yuqori. Mamlakatning "yashil iqtisodiyot" strategiyasi, qayta tiklanuvchi energiya manbalariga sarmoya kiritish va chiqindilarni qayta ishlash loyihalari korporativ barqarorlikni oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mahalliy korxonalar uchun barqaror rivojlanish tamoyillarini amaliyotga joriy etishda quyidagi muammolar mavjud:

1. ESG bo'yicha malakali mutaxassislar yetishmasligi;
2. Barqarorlik hisobotlarini yuritish tajribasining cheklanganligi;
3. Ekologik investitsiyalar uchun moliyaviy resurslarning kamligi.

Biroq bu muammolar bosqichma-bosqich hal etilishi mumkin. Misol uchun, davlat tomonidan "yashil soliq imtiyozlari" tizimini joriy etish, barqaror biznes uchun grant dasturlarini kengaytirish va korporativ mas'uliyat bo'yicha milliy reyting tizimini yaratish samarali yechim bo'lishi mumkin.

Shuningdek, ESG tamoyillarining integratsiyasi kompaniyaning ichki boshqaruv madaniyatini ham o'zgartiradi. Rahbarlar strategik qarorlarni qabul qilishda ekologik va ijtimoiy omillarni hisobga olishga o'rganadi, bu esa korporativ boshqaruvning shaffofligini oshiradi.

XULOSA VA TAVSIYALAR (CONCLUSION & RECOMMENDATIONS)

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, barqaror rivojlanish tamoyillarini biznes strategiyasiga integratsiya qilish zamonaviy boshqaruvning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu jarayon korxonalarga uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlash, ijtimoiy ishonchni mustahkamlash va ekologik xavfsizlikni saqlash imkonini beradi.

O'zbekiston uchun quyidagi amaliy tavsiyalar muhim ahamiyat kasb etadi:

- Kompaniyalar miqyosida ESG strategiyalarini ishlab chiqish va har yili ijtimoiy-mas'uliyat hisobotlarini e'lon qilish;
- Barqaror biznes amaliyotlarini qo'llagan korxonalarga soliq imtiyozlari berish;
- Xodimlar va rahbarlar uchun "yashil menejment" bo'yicha o'quv dasturlarini yo'lga qo'yish;
- Davlat va xususiy sektor o'rtasida ekologik-investitsion hamkorlikni kengaytirish;

Innovatsion texnologiyalar asosida resurslardan tejamkor foydalanish tizimini joriy etish.

Natijada, O'zbekistonda barqaror rivojlanishga asoslangan biznes modeli shakllanishi nafaqat milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi, balki xalqaro maydonda mamlakat imijini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. United Nations (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. New York: United Nations.
2. World Economic Forum (2023). Global Risks Report 2023. Geneva: WEF Publications.
3. Porter, M. E., & Kramer, M. R. (2011). Creating Shared Value: How to Reinvent Capitalism and Unleash a Wave of Innovation and Growth. Harvard Business Review, 89(1/2), 62-77.
4. Elkington, J. (1997). Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Oxford: Capstone Publishing.
5. OECD (2022). Corporate Governance and ESG Reporting Frameworks. Paris: OECD Publishing.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi PF-4477-sonli Farmoni. "O'zbekiston Respublikasida 'Yashil iqtisodiyot'ni rivojlantirish strategiyasi."
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi (2024). Barqaror rivojlanish maqsadlari doirasidagi yillik hisobot. Toshkent.
8. Jahon banki (2023). Uzbekistan: Country Environmental Analysis - Green Growth Transition. Washington D.C.: World Bank.
9. Coca-Cola Uzbekistan (2023). Corporate Social Responsibility and Sustainability Report. Toshkent: Coca-Cola Uzbekistan.
10. Nestlé Global (2024). Sustainability Progress Report 2024. Vevey: Nestlé S.A.
11. O'zAuto Motors AJ (2023). Korporativ ijtimoiy mas'uliyat bo'yicha hisobot. Asaka: O'zAuto Motors matbuot xizmati.
12. Hitt, M. A., Ireland, R. D., & Hoskisson, R. E. (2020). Strategic Management: Concepts and Cases. 13th ed. Boston: Cengage Learning.
13. Khan, M., Serafeim, G., & Yoon, A. (2016). Corporate Sustainability: First Evidence on Materiality. The Accounting Review, 91(6), 1697-1724.
14. Stat.uz (2024). O'zbekiston Respublikasining ekologik va iqtisodiy ko'rsatkichlari statistik to'plami. Toshkent: Davlat statistika qo'mitasi.
15. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi (2023). Barqaror texnologiyalar va yashil iqtisodiyot bo'yicha tahliliy sharh. Toshkent.